

31.10.2005

2746/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

LAKIIN PERUSTUMATON TURVALLISUUSTARKASTUS

1 KANTELU

A arvosteli 15.10.2004 saapuneessa kirjeessään Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen keskustan poliisipiirin menettelyä sen johdosta, että häneltä oli turvallisuustarkastuksen yhteydessä takavarikoitu pankkikortteja.

---

3 RATKAISU

Katson vanhempi konstaapeli B:n ja vanhempi konstaapeli C:n menetelleen lainvastaisesti siinä, että A:lle oli tehty turvallisuustarkastus ilman laillista perustetta.

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

3.1 Tapahtumatietoja

Poliisipartio oli 14.10.2004 puolen yön aikaan pysäyttänyt A:n ja pyytänyt häntä seuraamaan autollaan partiota poliisiasemalle, jossa A:lle oli ollut tarkoitus antaa haaste tiedoksi. Auton omistajasta oli partion hankkiman tiedon mukaan ollut olemassa voimassa oleva etsintäkuulutus.

A:n saavuttua poliisilaitokselle vanhempi konstaapeli C oli tehnyt hänelle turvallisuustarkastuksen. Partio perusteli turvallisuustarkastusta sillä, että heidän tiedossaan oli ollut, että A käytti masennuslääkkeitä ja että hän oli joskus vahingoittanut itseään. A:n lompakon C oli avannut tarkastuksen yhteydessä nähdäkseen, oliko siellä lääkkeitä tai huumeita.

Tässä yhteydessä C oli samalla nähnyt lompakossa erilaisia kortteja nimellä D. Partion tiedossa oli ollut, että A oli hankkinut itselleen aiemminkin vääriä henkilöpapereita ja pankkikortteja keksityillä nimillä ja esiintynyt poliisille väärillä henkilötiedoilla. Nimi D oli ollut B:lle entuudestaan tuntematon, mutta hän oli tuntenut A:n myös nimellä E. Rekistereistä B ja C olivat havainneet, että A oli käyttänyt myös nimeä D.

Partiolla oli selvityksensä mukaan ollut syytä epäillä puheena olevia kortteja joko kokonaan tai osittain väärillä tiedoilla hankituiksi. Lompakosta löytyneet pankkikortit oli takavarikoitu samana yönä 15.10.2004, ja asiasta oli laadittu rikosilmoitus. Samalla A:lle oli annettu tiedoksi etsintäkuulutuksen vaatima haaste ja kutsu kuulusteluun nyt ilmenneen uuden rikosepäilyn johdosta. A oli laskettu vapaaksi välittömästi, kun hänen paikallaolonsa ei enää ollut tarpeellista.

Tapauspäätöksen 19.10.2004 mukaan asiassa ei sittemmin ollut syytä epäillä rikosta. Asiakirjoista ilmenee, että asiaa tutkittaessa oli käynyt ilmi, että A:n aikaisempi sukunimi oli ollut D ja että A oli 15.10.2004 käynyt esittämässä poliisilaitoksella passinsa henkilöllisyyden varmistamiseksi. Tässä yhteydessä A:lta takavarikoidut pankki- ja henkilökortit oli palautettu hänelle.

3.2

Turvallisuustarkastuksesta

Perustuslain (731/1999) 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus mm. henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, johon ei saman pykälän 3 momentin mukaan saa puuttua ilman laissa säädettyä perustetta.

Henkilökohtaisessa koskemattomuudessa on kyse yhdestä keskeisimmistä perusoikeuksista, jonka toteutuminen julkisen vallan tulee perustuslain 22 §:n nojalla turvata. Oikeuskirjallisuudessa onkin katsottu, että fyysisen koskemattomuuden suojaamisen merkitystä on omiaan korostamaan se, että se on käytännön perusedellytys muiden perusoikeuksien käyttämiselle (ks. Saraviita: Suomalainen perusoikeusjärjestelmä, 2005, s. 337).

Poliisilain 22 §:n (21/2001) 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöön ottamisen ja henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan virka-aputoimen yhteydessä tarkastaa henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisen taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille.

Poliisilakia on sittemmin muutettu 20.7.2005 voimaan tulleella lailla (525/2005), jolla lakiin on lisätty turvatarkastusta koskevat säännökset (22 b- 22 f §). Koska lainmuutos on tullut voimaan nyt esillä olevien tapahtumien jälkeen, en katso aiheelliseksi arvioida asiaa tältä kannalta enemmälti.

Kyseessä ei käytettävissäni olevan aineiston perusteella ollut voinut olla pakkokeinolain 5 luvun 10 §:ssä (646/2003) säädetty henkilöntarkastus, koska A:han ei nyt ollut kohdistunut mainitun lainkohdan edellyttämää rikosepäilyä. Sen sijaan katson voivani yhtyä poliisilaitoksen lausunnossa esitettyyn käsitykseen siitä, että partio oli tehnyt nimenomaan poliisilain 22 §:n 1 momentissa tarkoitettun turvallisuustarkastuksen ennen muuta A:n oman turvallisuuden vuoksi.

Viimeksi mainitusta lainkohdasta seuraa kuitenkin, että turvallisuustarkastuksen tekemiseen poliisilla on edellä tarkoitettulla perusteella oikeus vain vapauteen

kohdistuvien poliisitoimenpiteiden yhteydessä. A:ta koskenut etsintäkuulutus ei ollut edellyttänyt kiinniottamista eikä A:ta ollut otettu poliisin huostaan hänen suojaamiseksi poliisilain 11 §:n nojalla, vaan häntä oli ainoastaan kehoitettu saapumaan poliisilaitokselle partion mukana haasteen tiedoksi antamista varten. Käytettävissäni olleen aineiston mukaan A oli myös noudattanut vapaaehtoisesti poliisin kehoitusta ja saapunut poliisilaitokselle edellä mainitussa tarkoituksessa ja asianmukaisessa järjestyksessä.

Turvallisuustarkastus merkitsee puuttumista perusoikeutena suojattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Viranomaisten toimenpiteen kohdistuessa henkilön lailla suojattuihin oikeuksiin tai rajoitettaessa vapauksia toimenpiteeseen on perustuslain mukaan oltava lailla säädetty peruste.

Johtopäätökseni on, että turvallisuustarkastuksen tekemiselle ei ollut olemassa laillista perustetta. Näin ollen asiassa oli menetelty perustuslain 7 §:n 3 momentin vastaisesti. Saadun selvityksen perusteella katson C:n ja B:n toimineen asiassa yksissä tuumin. Koska virkamiehen oma toimivaltuuksiensa tuntemus on laillisen viranomaistoiminnan perusedellytys ja kun puheena olevan poliisipartion toimivaltuuksien vastainen menettely oli kohdistunut yhteen keskeisimmistä perusoikeutena suojatuista oikeushyväistämme, pidän poliisipartion menettelyä erityisen moitittavana.

Edellä lausuttuun nähden pidänkin hyvänä sitä, että poliisilaitos lausuntonsa mukaan aikoo jatkossa kiinnittää työpaikkakoulutuksessa entistä enemmän huomiota kenttätoiminnan yhteydessä noudatettavaan poliisilain toimivaltasäännöksiin ja säännösten noudattamiseen periaatteisiin.

3.3

Takavarikosta

Pakkokeinolain (450/1987) 4 luvun 1 §:n mukaan esine voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuin julistaa sen menetetyksi.

Takavarikon edellytyksenä on, että rikos on tehty tai ainakin on syytä olettaa, että se on tehty. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu takavarikoimiseen voitavan ryhtyä jo silloin, kun se on tarpeen tutkittaessa, liittyykö tiettyyn tapahtumaan rikosta (ks. Helminen – Lehtola – Virolainen: Esitutkinta ja pakkokeinot, 2002, s. 682).

Takavarikkosäännöksen soveltaminen edellyttää rikoksen todennäköisyyden arvioimista. Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännössä on käytetty kolmivaiheista todennäköisyysporrastusta, joista takavarikon edellytysten yhteydessä käytetty ilmaisu "on syytä olettaa" kuvaa alinta todennäköisyysastetta (em. teos, s. 520). Kyseisen ilmaisun rinnakkaisilmaisua "on syytä epäillä" käytetään esimerkiksi esitutkinnan toimittamisvelvollisuutta koskevan esitutkintalain 2 §:n yhteydessä. Syytä epäillä -kynnystä on lain esitöissä (HE 14/1985 s. 16) kuvattu siten, että rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen.

Lain käyttämä sanamuoto jättää takavarikosta päättävälle viranomaiselle jossain määrin harkintavaltaa. Varmuutta tai suurta todennäköisyyttä rikoksesta ei vaadita. Tämä johtuu paitsi käsitteen avoimuudesta ja tulkinnallisesta väljyydestä myös siitä, että epäilyn perustaa ei ole mahdollista arvioida ja määrittää täsmällisesti. Kuten lainkohta edellyttää, epäilyllä pitää kuitenkin olla syynsä, mikä viittaa siihen, että epäilyn tueksi on olemassa jotakin konkreettista.

Oikeusasiamies ei voi puuttua viranomaisten harkintavallan käyttöön, jollei harkintavallan rajoja ole ylitetty tai harkintavaltaa muutoin ole käytetty väärin. Se, että olen edellä kohdassa 3.2 arvioinut kriittisesti turvallisuustarkastuksen toimittamista eli takavarikkoa edeltänyttä toimenpidettä, ei vielä sinänsä merkitse, että itse takavarikko olisi lainvastainen. Sitä vastoin sen edellytyksiä tulee arvioida itsenäisesti pakkokeinolaissa säädettyjen edellytysten nojalla.

Saamani selvityksen perusteella katson, että takavarikon edellytyksiä arvioidessaan poliisimiehet olivat pysyneet heille kuuluvan harkintavallan rajoissa. Tämän vuoksi kirjoitus ei tältä osin anna aihetta toimenpiteisiin.

3.4

Muut seikat

Sikäli kuin A oli tyytymätön siihen, että hän oli edellä käsiteltyjen tapahtumien johdosta joutunut olemaan poliisiasemalla lähes tunnin, katson, että häneen kohdistetut toimenpiteet oli suoritettu olosuhteisiin nähden siinä määrin ripeästi, ettei minulla ole syytä asiaan tältä osin enemmälti puuttua.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan vanhempi konstaapeli B:lle ja vanhempi konstaapeli C:lle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.2 selostetusta lainvastaisesta menettelystä. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni. Samalla lähetän jäljennöksen päätöksestä tiedoksi Helsingin kihlakunnan poliisipäällikölle edelleen asianomaisen poliisipiirin johtajan tietoon saatettavaksi.